

KERTINĚ PARAŠTĚ

Atsiknojusi nugarėlė

Anādiens iš namų šeiminkės Gražutės Sirutienės, uolios liuanistų rėmėjos, pasiskolinau ką tik jai atsiųstą naują *Dabartinės lietuvių kalbos žodyną*. Tai trečias papildytas ir pataisytas leidimas. Išleido Mokslų ir enciklopedijų leidykla 1993 metais. Spausdino „Spindulio“ spaustu- vė. Pirmos dvi laidos pasirodė 1954 ir 1972 metais. Mano turis- mas 72-ųjų tomas, juodais virše- liais, gerokai apdėvėtas. Malonu pavartyti naują, žaliu viršeliu viltingai kvepiantį, ir pamatyti, kuo praturtėjo turinys per tuos 21 metus.

Bet pirmiausia susirūpinau jo vargana fizine būkle. Popierius plonytis, neatsparus. Tipografija blyški, vietomis vos įžiūrima. Nugarėlė atsilokiusi, visi jos pritvirtinimai atsipalaidavę. Du pirmi lapai atplyšę. Keturi viršelių kampai sulenkti, kraštai apibūžinti. Nesurpant, argi ten paštas (sakoma, kad tik šis valdiška įstaiga ir supakuoja) neturi nei minimalaus supratimo, kaip reikia tokią knygą bent šiek tiek apsaugoti nuo tarpkontinentinės kelionės smūgiu.

Issitraukęs baltus Elmer klijus, pasižiūrėjęs taisyti. Visų pirma nugarėlę — atsgariai, kad abi pritvirtinimo juostos viena prie kitos lygiai prigultų ir laikytųsi. Po to viršelio vidaus kertes perklįjavau balta juoste. Išlyginau kampus, nubrūžintas kraštų vietas paspalvinau tokia pat žalia spalva. Kampus dar perjuosiau permatomis juostelėmis. Po šios operacijos žodyno išvaizda atgijo. Buvau patenkintas savo knyrių.

Leidējai „Pratarmēje” rašo:
„Visu pirma bemaž dešimtadiu
atnaujintū žodny lizadi – jēd
daug nauju, naujai atsiradusiu ar
plačiau imtū vartoti žodžiu, kurie
rodēsi tvirtai ējē į nuolatinę
vartosena, pvz: adaptacija, adap-
tuoti(s), akmenbetonis, aktuali-
ja, akupunktūra, apėignas, ap-
gruzti, apšvitinti, arkangelas,
atvykėlis, ē, autoservisas ir kt.”
Visa eilė žodžių buvo išbraukta:
kad ir aeroporti, aiskala, anor-
malus, anspresti, autovežimas.

Be abejo, tie išmesti žodžiai išliko gyvi. Suprantama, parankinio žodyno apimčiai neišvengiamas ribotumas. Juk aeroportui turime kur kas tinkamesnį aerouostą ar tą senąjį aerodromą. Kai kas kiša orauostį, bet orauostis

labiau susiskamba su oro uosty-
mu, negu su lėktuvų uostu.

Randu dabar Lietuvoje prigijusi žodį „pikapas“ – lengvasis automobilis atviru kėbulu. Kažkaip erzina mane žodyne pažėnkintas šio žodžio kirtis – tvirtagalė priegaidė ant antro skiemens. Šitaip tariant lyg ir girdisi gresmingas „kapas“. Amerikiečių lengvai kirčiuojamas pirmas skiemuvo skamba kur kas estetiškiau.

Kadangi gyvenu pajūryje, man rūpi surasti čia išpopuliarėjusius vandens ir pakrantės pramogų žodžius. Kad ir 'surfing', 'surfboard'? Žodyne žodį žodžiu nėra. Galima būtų 'surfboard' vadinti banglente, nes žodyne yra riedlėntė – lentelė su ratukais. Yra riedutis – „prie kojos tvirtinama lentelė su ratukais, ratukine patiuža.“ Iš tiesų, ne prie kojos bet prie batų apačios (pado).

Dabar pajūrio takuose už riedulius ir riedlentę kur kas populiariau naudojama riedanti pačių „rollerblade“. Tai smagiausia ir ratukai sukasi virtinė, nesuporuoti kaip riedučiuose. Tuos rollerblades vadinu riedčiūžom.

Nerandu žodžio 'marketas'. Čia, kaip ir rokas, jau yra įleidę šaknis Lietuvoje. Tiesą pasakius, ten pastaruoju metu priviso daug svetimybų. Ir šios guite guja savus žodžius. Pavyzdžiui, žodynėra, o spaudoje dažnai susiduriu su: 'konfliktuoja', 'panikuoja', 'admiruoja', 'reitingas', 'kečiupas', 'kartridžis', 'lodžijos', 'sou', 'oforinis', 'tarterinis', 'jogurtas'...

Maloniai nuteikia pėdkelnes gražiai atitinkancios 'pantyhose' ir stebiuosi neradęs reikalingą 'atšvieto', kuris, berods, vartojamas Lietuvoje ir puikiai nusako 'xerox' kopiją. Būtų gražu, jei sudėtingų tekstų autoriai rečiau vartotų tuos visus udugravalgiškus 'implikuoja', 'konfliktuoja', 'panikuoja' ir panašiai, įtraukdami lietuviškus sinonimus. Kitą vertus, be kai kurių naujų svetimžodžių neįmanoma išsiversti. Naujo dalyko pavadinimo būtų nebe neatsivėlgia, ar žodis atėjo iš svetimų, ar tautinių versmų. Bet kartais graudu, kai Lietuvoje intelektualų rašiniuose regį paką persistengimą: išvyka keičiamą amerikonišku autingu, sąvairgalis – vikėndu, spaudimais – presingu... Iš pradžių lyg sakinio paspalvinimui, o vėliau jau pastoviai. Kalbai žala akivaizdi.

Pranas Viesvydas

Kompozitorius Vladas Jakubėnas (1904-1976)

ALGIS ŠIMKUS

Šiemet sukako 90 metų nuo kompozitoriaus Vlado Jakubeno gimimo. Nors Jakubėnas šiandien yra labiau žinomas savo dainomis, giesmėmis ar kantatomis, jo muzikinėje kūrbyje svarbią vietą tektų skirti instrumentinei muzikai. Po Mikalojaus Čiurlionio ir vėliau kūręs Vytauto Bacevičiaus, Jakubėnas kitados buvo našiausias lietuviškos simfoninės muzikos kūrėjas (jis parašė net tris simfonijas ir nemažai mažesnių orkestrinių veikalų). Nors sovietinėje Lietuvoje, Jakubėniui pasitraukus į Vakarus, jo muzika buvo išimta iš repertuaro, jo kūriniai ir vėl pradėdami groti Lietuvos reprezentacinių orkestrų programose.

Vladas Jakubēnas gimē 1904 m. gegužės 15 d. romantiškojo Biržų ežero pakrantėje, aske-tiškai rimtos lietuvių evangelikų reformatų bažnyčios klebonijoje, kurioje jo tėvas kunigas Povilas Jakubēnas dirbo pastoracinį dar-bą. Tautiška bei kultūriškai su-sipratusiwoje šeimoje Vladas buvo mokomas muzikos nuo pat vai-kystės, nors, paties kompozito-riaus žodžiais, tais laikais jis ir neturėjęs didelio užsidegimo skambinti fortepijonu. Tačiau jis jau tada atradęs savyje neužtroš-kinamą norą muziką rašyti. Tetu-rėdamas vos aštuonerius metus jis jau sukūręs motinos gimtadienio proga jai dedikuotą valsą, gro-jamą net keturiomis rankomis!

jama net keturiomis rankomis!
 Prasidėjus Pirmajam pasauli-
 niam karui, Jakubėnų šeima
 pasitraukė į Rusijos gilumą ir
 buvo apgyvendinta vasarvietėje
 netoli Maskvos. Čia Vladi-
 pasitaikė progų Maskvoje išgirsti
 žymių muzikų koncertų, kurie
 padarė jam didelį įspūdį. Jis
 greitai ėmė tėti muzikos pamok-
 kas, kuriose jau pasirodė žymia-
 uolesnį mokinį.

Jakubėnų šeimai 1918 metų vasarą sugrįžus į Biržus, brestanties jaunuolis pradėjo jau daug rimčiau domėtis muzika. Išsūgustas 1920 metais į Kauno Aušros gimnaziją, jis taip pat įstojo Juozo Naujalio muzikos mokyklos E. Bilminaitės-Čiurlienės fortepijono klase. Ten pat pradėjo mokytis pas Juozą Tallat-Kelpšą ir harmonijos pagrindu.

Savo rimtesnės muzikinės kūrybos pradžiū Vlado Jakubėna laikė 1923-1924 metais parašytą dainą „Gelės iš šieno“. Šios dainos pasisekimas publikoje pat skatinęs jaunąjį kompozitorių toliau pasižvesti muzikai. Tuo laiku Lietuvoje nebuvo muzikos mokyklos su rimtesniu kompozicijos kursu. Buvo paduotas per reikšimas valstybinei stipendijai studijoms Vokietijoje, kur pokario metais buvo gilinė sąsą muzikines žinias Stasys Šimkus. Jozas Gruodis, K.V. Banaitis ir

kiti lietuviai kompozitoriai. Tačiau net ir su Kipro Petrausko rekomendacija tada evangelikui Jakubėnui nepavyko gauti stipendijos. Teko tėvui remiant pasirinkti artimesnę Rygą, kur konservatorijai vadovavo žymus latvių kompozitorius, buvęs Petrapilio konservatorijos docentas J. Vītols.

Rygoje Vladas Jakubėnas išejo pilnà griežto stiliaus, sistemingà ir išbaigtà kompozicijos kursà pagal konservatyviai klasiškus rusų kompozitorių ir teoretikò Rimskio-Korsakovo metodus. Baigęs Rygos konservatorijà laisvojo menininkò laipsnį, Vladas Jakubėnas 1928 metais grįžta Lietuvon, jau atsiveždamas nemazà savų profesinio lygio kūrinių. Tu pačių metų birželio mėnesį jis surengia Kaune savo kūrinių koncertà. Šiam koncerte jis paskambina trijų dalių sonatà Es-moll, parašytà konservatorijoje elpzinioj darbù. Be to, solistė Elžbieta Kardinėlėnė ir smuikininkas Vladas Motiekaitis atliko dar kai kuriuos mažesnius Jakubėno kūrinius. Nors šiuos ankstyvuosius darbus originali kūrybinė linija, kiek ar netima tada Vakaruose vyruvams prancūzų impresionistų stiliui.

Toks savarankiškās pasirody-
mas laikinosios sostinės kul-
tūrininkams padarė gerą įspūdį
ir buvo palankiai priimtas. Dabar
Vladui Jakubėnui jau pasiūloma
Švietimo ministerijos stipendiją
tolimesnėms studijoms užsienyje.
Jis pasirenka Berlyno Aukštąsias
muzikos akademiją, kurion ne-
trukus priimamas ir jau pažes-
giusiems ir gabumų parodžiusi-
siems skirtą Meisterklausės. Šiai
klasei vadovavo povagnerinės ro-
mantiškai impresionistinės kryp-
ties kompozitorius profesorius
Franz Schrecker, tais laikais pa-
garsėjęs Vokietijoje savo opė-
mis. Schrecker'is mokiniams ke-
lė aukštus reikalavimus ir buvė-
tinatamas kaip pažangus peda-
gogas.

Priešhitlerinis Berlynas buvo vienas žymiausių pasaulio muzikos centrų. Čia gyveno ir veikė pa-
garsėje naujojiškų realistinių ir
neopolifoninių kryptių kompozito-
riai Arnold Schoenberg ir Pau-
l Hindemith. Mieste virė gyva
muzikinis gyvenimas: veikė ne-
trys operos teatrai, garsūs fi-
harmonijos orkestrai, žymūs ch-
oriniai ir kameriniai ansambliai.

Vladas Jakubėnas (1904–1976)

Vytauto Maželio nuotrauka

bei rimtų meninės kūrybos pa-
stangu.

To laikotarpio Vlado Jakubėno kūryba buvo jo bendralaikio kompozitoriaus-dirigento Jeronimo Katinsko taip apibūdinta: „Vlado Jakubėno muzikos evangelija – forma. Vlado Jakubėno muzika nesiekia didelio įvairumo, bet užtai laimi labai svarbią kūrybos salygą – vientisumą. Jo melodinės slinktys tik pagelbsti formas užmanymams, taip, kaip Stasio Šimkaus muzikoje jos pagelbsti nuotakai. Vlado Jakubėno forma intensyvi ir koncentruota“²².

1932 metais grįžęs Kaunui Vladas Jakubenas pasikiramo Kauno Konservatorijos dėstytoju, kur jis išdirbo iki pat pasitraukimo iš Lietuvos 1944 metais. Po kultūrinėmis naujybėmis pulsujančio Berlyno didmiesčio, nuosavą politinį bei kultūrinį gyvenimą neseniai pradedusį kurti mažos Lietuvos atmosfera jaunam pažangiam kompozitoriui iškėlė daug problemų. Priešingai kosmopolitiškam Berlynui, čia nebuvo kreipiama daug dėmesio bei pastangų išvystyti dar negirdėtų išraiškos priemonių ar forminių naujienų. Užtuot Lietuvos pirmavo pastangos išreikšti muzikoje, kaip ir visuose kituose čia kuriamuose menuose, savitą tautinį charakterį ir nuotaiką. Antra, Lietuvoje buvo daug didesnis pareikalavimas vokalinės muzikos negu instrumentinės.

1932-1939 metų laikotarpiu J. Jakubėnas išgyvena savotišką kūrybinio prisitaikymo periodą, kuriame vyksta kompozitoriaus vidinė kova, besiekiant jam priimtino iš Vakarų Europos atsivertę modernizmo ir Lietuvoje dar tebevyraujančio tautiškių romantinių impresionizmo. Jakubėno tuo laikotarpiu parašytos ir gana plačiai plitusių solo dainos liko vaizdingų šių pastangų įrodymu. J. Jakubėnas jose aiškiai siekia romantizmo ir lietuviško paprastumo, kartu visomis jėgomis stengdamasis atsiriboti nuo nuvalkiotos standartinės harmonijos bei griežtų klasikinių formų. Jis pradeda vis plačiau panaudoti senovines lietuviškas melodijas, bei joms charakteringas modalines tonacijas-dermes. Čia Jakubėnas gerokai nutolsta nuo Berliozės perimto „pirmieviškumo“ ir pastebimai pradeda formuoti individualiai savitą nuosakiai modernų ir kartu lietuvišką stilių.

Antroji Jakubėno simfonija, parašyta 1938-1939 metais, yra (Nukelta į 3 psl.)

Aukštojo ygių akademijai ir pažangi kultūrinė aplinka jauną lietuvių kompozitorių įkvėpė vaisingai ir turiningai kūrybai. Čia Vladas Jakubėnas sukuria pirmuosius savo orkestrinius veikalus. Pirmasis ju – Preludais ir triguba fuga stygų orkestrui parašytas 1928-1929 metais. Trumpas įžanginis preludis parašytas pačią žangų didaktiškų stiliumi. Fugoje panaudotos trys kontrastuojantys tonas, pirmiausia jas išvystant pasikrai, vėliau pomoris ir galiausiai visas tris kartu. Nemazas veikalas baigiamas plačia simfoninės apimties užbaigiamąja dalimi. Šis pirmasis Jakubėno orkestrinis veikalas 1929 metais buvo įtrauktas į Berlyno akademijos koncerto programą ir buvo ne kartą atliekamas dirigentų Balio Dvariono bei Jeronimo Katinsko vadovaujamų Kauno ir Vilniaus radiofonų orkestrų. 1929-1930 metais Jakubėnas Berlyne dar sukuria dvi stygų kvarteto A-minor dalis, kurios buvo atliktos Berlyno Aukštojos muzikos aka-

demijs koncertuose net du kartus, 1930 ir 1931 metais.

Stambiausias Jakubėno kūrinys Berlyne buvo 1931-1932 metais parašyta vienos dalies simfonija, vėliau pavadinta Pirmąja. Tai jau radikaliai naujojiškos harmonijos veikalas. Profesorius Schrecker'is šį veikalą įtraukė į savo diriguojama Berlyno radio orkestro viešą koncertą, kurio programa susidėjo išimtinai iš jo mokinių darbų. Po koncerto dijeji Berlyno laikraščiai dėdjo palankius jo aprašymus, o vienas net ypatingai išskyrė Jakubėno darbą, pažymėdamas, kad „Jakubėnas žino kaip rašyti muziką“. 1934 metais J. Olsausko pastangomis ši simfonija buvo atlikti New York'o pasaulinės parodos progą rengtame lietuviškos muzikos koncerte. Nors to laiko eilinei lietuvių publiakai gerokai pažangi Jakubėno muzika dėsino įspūdžio, atrodo, nepadarė, labiau išprususiems klausytojams ji pasitarnavo kultūringu parodymu, kad jaunjoje Lietuvos respublikoje jau buvo pažangių

Vlado Jakubėno vardo mīdus kvartetas, dainavės kompozitoriaus Vlado Jakubėno mīnėjime – jo kūrinių koncerte šių metų gegužės 15 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje. Iš kaires: Algimantas Barniskis, Linas Sorindys, Aldona Buntinaitė, Dalia Eidukaite-Fanelli.

Vlodo Jakubeno mirtėjime gegužės 15 dieną Bahėko Lietuvos kultūros muziejuje, Čikagoje, muzikologas iš Lietuvos profesorius Anicetas Arminas, mirtėjime dainavusio mirtaus kvarteto ir kamerinio choro vadovas, ir muziklas Algis Šimkus iš Floridos, skaitęs paskaitą apie kompozitorį Vlodą Jakubėną.

Šiame numeryje:

Apie knygišystę ir naujus žodžius • Kompozitorius Vladas Jakubėnas (1904-1976) • Jorės, Rasos šventės ir pagonių vestuvės • Gintauto Iešmanto eilėraščiai • Algirdo Landsbergio ir Los Angeles Dramos sambūrio „Vėjas gluosniuose“ Čikagoje

Jaunųjų prikeltojų antrą vestuvių dieną.

Nuomoto užrisimas nuotakai — nuometavimas antrą vestuvių dieną.

Kariamas piršlys antrą vestuvių dieną.

Jorės, Rasos šventės ir pagonių vestuvės

Spaudoje ne kartą teko pastebėti užuominų apie Lietuvoje besiplečiančias religines sekas, susidomėjimą horoskopais, spiritizmu, pagonyste ir kitais kultais. Mūsų duktė Rūta pernai, kaip Fulbright stipendininke, praleidė pusę metų Lietuvos Istorijos institute, etnografijos skyriuje. Ji ten rinko medžiagą apie senovinius audinius bei tautinių drabužių išsivystymo raidą. Stažuo- tės metu, su vietiniais kraštoty- rininkais, jai teko aplankyti dau- gelį skirtingų etnografinių Lietu- vos sričių, o laikui bėgant, kar- tu dirbant, keliaujant, arčiau pa- žinti ir vadinamus „pagonis“. Te- gu pasakoją Rūta.

Susipažinti su pagonimis jai te- kė per vieną bendradarbę iš Isto- rijos instituto; ne tai, kad ji pati pagonė, kiek jos vyras buvęs tik- rai užkietėjęs pagonis. Instituto kolegė ir sudarė jai progą arčiau su jais pabendrauti. Ši šeima turi berniuką, kuriam davė pagoniš- ką Auktumo vardą. Jie turėjo tam vaikui ir pagoniškas krikš- tynas. Tačiau, kaip jie tą vaiką krikštijo, nesužinojusi.

Pirmą kartą jie šventė Rasos šventę apie 1968 metus. Rasos

šventė sutampa su Joninėmis, tačiau su šv. Jonu jie nenori nieko bendro turėti. Tais laikais savo susibūrimus jie darydavo slapta, nes jų veikla saugumui nebuvusi priimtina. Pagoniškų papročių atgaivinimo pradžia ri- šasi dar ir su folklorine veikla, jaunimo etnografinė išvykom- i nuosalesnes apylinkes. Dau- giauusia tai buvo akademinis jau- nimas. Jie lankydavo piliakal- nius, žinomas istorines vietas, padavimuose išlikusias švento- ves. Ir taip jie pradėjo rengti dažnesnes išvykas į gamtą, kur susibūre bendraminėčiai mėgin- davo atkurti senovinius papročius bei pagoniškas apeigas. Jų dēme- sys buvo nukreiptas į folklorą: senovines dainas, sakmes. Instru- mentinę muziką sudarė kanklės, lumzdeliai ir visokie vamzdžiai.

Jorė — tai pavasario šventė, ku- ri sutampa su Jurginėmis. Jorė yra pirmos žalumos šventė: kai sužaliuoja laukai ir pradeda žy- dėti pirmosios geles. Renkamasi tokiose vietose, kur niekas jiems negalėtų trukdyti: miškuose, prie upės ar ežero, kur jokia mašina neprivažiuos ir tik pėsčiom gali prieiti. Aukštesnėje vietoje jie su-

krauna iš didesnių akmenų au- kūrą, o medyje įriša supynę. Per Jorės šventę būtinai reikia sup- tis. Jie yra dideli gamtos mylė- tojai: po mišką visi vaikštinėja- bsi, dainuodami senoviškas su- tartines, pritariant kanklėm, lumzdeliais ir birbynėmis. Paskui uždegė aukūrą, valgė duoną, už- gerdami gira, kuria paslaktė ir aukūrą. Visas jų maistas buvo ve- getariškas: grūdai, pupos, žirniai, kitos daržovės, duona, medus, naminis alus, bet šio jie daug negėrė. Jie ridinėjo, mušė ir val- gė margučius, kuriuos jie vadina „jorūciais“. Didesnė dalis šios išvykos dalyvių buvo jaunos še- mos su savo prieaugliu.

Rengiasi jie senoviškai; drabu- žių spalvos blyškios, labai pap- rastos: žalsvos, rusvos, pilksvos. Juostose dominuoja geometriniai raštai, nes tokie raštai senoviš- kesni. Moterys nešioja ilgus si- jonus, linines palaidines, o vyrai lininius marškinius. Sukirpimas ir pasiuvimas labai paprastas; kone visi papuošalai žalvariniai: apyrankės, sagės, kaklo papuoša- lai. Ant galvos moterys nešioja baltas skareles, surištas papras- tai po smakrą.

Ta Jorės diena pasitaikė labai karšta, tai nors ir basom vaikš- tant po mišką, kojos nešalo. Grįžę iš pasivaikščiojimo, visi upę prausėsi ir plovė kojas.

„Man teko dalyvauti ir pagoniš- kose vestuvėse, per Rasos šventę, tai yra mūsų Joninės“, tęsė Rūta. „Kaip tyčia, tą dieną labai raso- jo, ištisai lijo, nebuvo galima net ir lauzo sukurti. Vestuvės vyko mano pažįstamos Istorijos insti- tuto darbuotojos sodyboje. Ji tu- rėjo pirmiausia visų atsiklausti, kad galėtų mane pakviesti į ves- tuves“. Jie sutiko.

Į vestuves susirinko apie trisde- šimt svečių. Didesnė dalis svečių buvo iš vieno etnografinio an- samblio. Du šio ansamblio vado- vai ir tuokėsi. Iš pradžių, per dieną, jaunųjų ten nebuvo. Iš ryto merginos ir vyrukai valė sodą, puosė medžius šiaudinukais ir daug dainavo, repetavo savo dai- nas. Po to, jie išpuosė namą, paruosė pirtį. Jaunųjų sutikimui jie pastatė ir išpuosė vartus.

Sodo namas, kuriame vyko ves- tuvės, buvo gan didelis; šiaip jis negyvenamas, tik savaitgaliais savininkai atvažiuoja ir, žinoma, vasaros metu jie ten daugiau pra- leidžia laiko. Ten labai erdvi, ar- ti niekas negyvena, aplink miš- kas.

Jaunieji atvažiuojo traukiniu

apie penktą valandą vakaro ir iš- stoties atėjo penktą kilometrų pėsti, per mišką. Traukiniai ten labai perpildyti. Nuotakos sesuo neilpo į traukinį ir nebeatva- žiuojo. Atsiradoji aplinkiniams ke- liais tik apie 2 valandą naktį. Rūtai tai atrodė labai juokinga. Žinoma, tik ne nukentėjusiajai, žingsniuojant nakties metu per mišką. Maži juokai.

Jaunuosius sutiko prie vartų, kur jie turėjo išsipirkti — duoti saldinių, kad galėtų įeiti į vidų. Tada pameręs paėmė jaunąją ir nusivedusios į pirtį — nuprausė ją ir aprenė. Po jų perėsi jaunasis su pabroliais. Visą laiką jie dainavo. Pačios vestuvių apeigos truko trumpai, nes kandžiojo uodai. Apeigas prie aukuro tvar- kė svecia ir piršlys.

Kaip sakytą, buvo įrengtos su- pynės ir jaunieji po jungtinių ejo pasisupti. Viskas vyko labai lėtai, niekas neskubėjo. Vestuvės tęsėsi dvi dienas. Vaisės buvo sunėsi- nės, o be to, merginos ištisą dieną virė ir kepe. Maistas buvo paga- mintas vegetariškai. Valgyti susėdo turbūt kokią vienuoliktą valandą nakties. Prieš tai dar reikėjo išsipirkti stalą, nes ji buvo apsedę persirengėliai.

Šeiminkai jaunuosius pasi- tiko su duona, druska ir midum. Jaunųjų tėvų vestuvėse nebuvo. Vaisės tęsėsi kelias valandas. Tada svecia užsigardžiamumui atnešė savo karvojų. Orkesto, jokio nebuvo, tik kanklės ir bir- bynės, kuriom pritariant jie pa- šoko keletą senoviškų šokių. Val-

gant už stalo visi daug dainavo. Svečių tarpe buvo keletas jaunų- jų giminių, bet jie pagonims nepriklausė, tad atrodė truputį pasimetę.

Kaip Rūta minėjo, jos kolegės iš Instituto vyras yra gan aršus pa- gonis. Jis tvirtina, kad pagonybė yra vienintelė tikra lietuvių reli- gija. Jo nuomone, su krikščiony- be Lietuvoje prasidėjo visos bė- dos. Jis mano, kad pagonybė yra kelias Lietuvai iš dvasinio nuo- smūgio. Toliau Rūta dar pasako- jo apie vestuves. „Miegojom tu- nakty labai mažai, nusenūdom kur kam pakliuvo: dauguma nuėjo gulti į kluoną ant sienos“. Rūtai, kaip „amerikonkai“, pataisė vi- duj ant sofos. Buvo dar ir guld- tuvės. Jaunuosius irgi paguldė ant sienos, tik kitame gale kluono, o jiems užlipus, paėmė ir paslėpė kopėčias. Tik iš ryto, per prikel- tuves, vėl kopėčios buvo sugra- žintos.

Ejo nuomoto užrisimas. Nuome- tas buvo surištas senoviškai, lyg juosta; ne taip, kaip kad mato- me nuotraukose. Prieš užrisant nuometą, jaunimas pavogė jau- nąją. Pabroliams teko eiti jos ieškoti. Susėdus vėl už stalo, visi davė jaunesniems dovanų.

Piršlį korė labai tikroviškai. Šis, vargšelis, daug kalbėjo, daug teisinosi, bet niekas nenorėjo jam tikėti. Pagaliau nuotaka uždėjo jam ant peties rankšluostį: esą išlaisvino jį. Vietoj piršlio kelmą po medžių pakabino.

Kaip sakytą, per Rasos šventę reikia daug vaikščioti po mišką, tik gaila, kad tą dieną tiek daug lijo. Protarpiais, kai lietus nu- stodavo, visi vaikštinėjo po apy-

linkę; aplankė dar kitą sodybą, kurioje gyveno kažkoks senas, se- nas seneliukas. Labai apsidžiau- gė jis ir dėkojo, kad jo nepamirš- ta. Pasivaikščioję po mišką, visi grįžo atgal ir paskutiniu trauki- niu išvažiuojo namo. Šios vestuvės vyko kažkur Aukštaitijoje, ežerų krašte. Vietos Rūta neminėjo. „Buvo įdomu“, susimąsčiusi samprotavo Rūta.

Jie labai gražiai dainuoja. Dau- gelis iš jų yra vaistininkai, todėl labai domisi visokiom vaistažo- lėm. Jų ansamblis mažai tekon- certuoja, laikosi savo tarpe. Ar daug yra tokių grupių Lietuvoje? Rūta mano, kad yra. Kiek jų, iš tikrųjų niekas nei nežino. Na, o ar jie nebando Rūtą atvesti į pagonybę? Rūta atsakė, kad ne. Išskyrus vieną kitą, jie nėra agre- sylvūs — draugiški ir labai ramūs.

Be to, Lietuvoje yra dar šven- čiamas Lygiadienis — rugėjo mė- nėsį, kai dienos ilgis lygus nakties. Tada neša ugnį iš Gedi- mino pilies į Žemutinę pilį, kad Praamžius saugotų ją per žiemą. Pavasari, kai kovo mėnesį bus Lygiadienis, ugnis bus vėl su- gražinta į Gedimino pilį.

Rūtos sutiktiems pagonims ne- labai patinka, jei kas sampro- tauja, kad galima ažuolus bei visą gamtą mylėti ir būti krikš- čionim. Rūtai ši grupė priminė „hipių“ judėjimą Amerikoje 1960-aisiais ar „žaliuosius“ Europoje: kažkoks tylus pasiprie- šinimas prieš visuomenės struk- tūras ir valdžią.

(Kalbėjosi Juozas Končius, o pasakoją Rūta Končiūtė-Salik- lienė.)

Vladas Jakubėnas

(Atkelta iš 1 psl.)

aiškus šios progresijos pavyzdys. Jau pirmoje jos dalyje, po trum- pos įžangos, pasirodė ilgesnė liaudiško charakterio teminė me- lodija. Ir per visą simfoniją eina lietuviškiems liaudies motyvams artimos melodijos, joms tipingi ritmai bei harmoniniai skambė- siai. Ši Vlodo Jakubėno simfoni- ja buvo atlikta pirmą kartą 1939-1940 metų Kauno Valstybės teatro simfoninių koncertų se- zone. Ji po to buvo dar ne kartą grota koncertuose Lietuvoje bei Latvijoje.

Išgirdęs savo simfoniją koncer- to estradoje, kompozitorius neat- leidžia simfoninės kūrybos ir ne- pailsdamas dirba toliau. 1940-1942 metais jis baigia trečiąją simfoniją. Šiame kūrinyje pagrind- nės temoms jis pasirenka beveik išimtinai liaudies pobūdžio melodijas, tačiau traktuoją jas jau labai laisvai ir savarankiškai, kaip, pavyzdžiui, žinomąją „Pa- svarsčyk, antela“. Šioje simfoni- joje Jakubėnas dar toliau nutols- ta nuo Berlyne perimtos neodia- toninės ir modernesnės harmoni- jos ir dar toliau įsistiprina „vidu- rio“ kelyje tarp modernistinių ir klasikinių tradicijų. Trečioji Jakubėno simfonija buvo pirmą kartą atlikta, Jeronimui Kačins- kui diriguojant, 1943-1944 metų sezono viename Vilniaus filhar- monijos koncertų. Tai vienas didžiausių Vlodo Jakubėno kūry- binių užsimojimų. Po šio veikalo pirmojo atlikimo pasigirdo kri- tiškų balsų, kurie, nors neneig- dami kompozitoriaus sugebėjimų simfonijoje, tvirtino, kad, girdi, Jakubėnas per daug nutolęs nuo savo ankstyvesnio stiliaus ir per daug nukryps į liaudiškąsias dernas, padarydamas savo veika- lą kiek monotonišku ir sunkoku klausyti. Paties kompozitoriaus žodžiais, pasakytais praėjus net 30 metų nuo pirmojo atlikimo, jam užtektų noras vėl išgirsti šį savo veiklą pilno orkestro skan- besiu ir pabandyti pačiam jį „pa- kritikuoti“. Deja, tai nebuvo jam lemta. Čia prie progos reikia pa- žymėti, kad antroji šios simfoni- jos dalis, pavadinta Legendą, tapo dažniausiai už Lietuvos ribų at- liekamu lietuvišku simfoniniu kūriniu. Ją pakartojamai dirga- vo Jeronimas Kačinskas, Vytaut- as Marijošius, Aleksandras Ku- činas ir pats autorius daugelyje lietuviškos muzikos koncertų.

Lygiagrečiai su trečiąja simfo- nija Jakubėnas rašė ir Kauno Valstybės teatro jam užsakytą baletą, kurio siužetui jis pasirinko lietuvišką mitologinį padavimą apie deivę Vaivą ir dievaitį Perkūną. Šio, „Vaivos juosta“ pavadinto, baletu klav- ras buvo įteiktas 1944 metais specialiai Valstybės teatro sudarytai ir dirigento-meno vadovo Vytauto Marijošiaus pir- mininkaujamai komisijai, kuri veiklą pripažino priimtiniu ir išmoko kompozitoriui sutartą honorarą — jau vokiečių markė- mis. Jakubėnui tą metų vasarą pasitraukiant iš Lietuvos, pima- sis baletas veiksmas jau buvo su- orkestruotas ir buvo pradėta perrašinėti orkestro balsai. Deja, karo pabaigos samysyje kitos da- lys taip ir paliko. Dabar skaitome spaudoje, kad šis Jakubėno bale- tas galų gale yra ruošiamas pa- statyti Vilniaus operos ir baletu teatre.

Jau gyvendamas Amerikoje, kompozitorius panaudojo savo baletu muzikos dalis kai kuriuose mažesniuose simfoniniuose bei fortepijoniniuose kūriniuose. Iš šių „Vaivos juostos“ epizodų 1952-1953 metais jis sudarė or- kestrinę siuitą „Miško šventė“. Tai gal spalvingiausias Jakubėno orkestrinis kūrinys, kuriame aiš- kiausiai išryškėja jau nusistovė- jęs jo stilius, būtent lietuviškai liaudiško charakterio originali melodika ir savita, nuosaikiai

(Nukelta į 3 psl.)

Prie aukuro per Jorės šventę Aukštaitijoje, Lietuvoje, 1993 metais.

Rudens lygiadienis 1993 metų rugėjo mėnesį Vilniuje — nešama ugnis iš Gedimino kalno pilies į Žemutinę pilį.

Vladas Jakubėnas

(Atkelta iš 2 psl.)

moderni harmonija, pajvairinta liaudies dermių bei polifonijos elementais. Keturių „Miško šventės“ daly 1954 metais buvo atlikto Čikagos Grant Park koncerte, diriguojant tarp-tautinio masto dirigentui Nicolai Malko. Vėliau suita buvo grota 1958 metais Čikagos DePaul universitete, Boston'o universitete, diriguojant Jeronimui Kačinskui, 1962 metais patiam autoriui diriguojant Brooklyn Academy of Music ir 1973 metais įvykusiame Vlado Jakubėno jubiliejiniame koncerte Čikagos McCormick Hall, diriguojant Čikagos simfonijos orkestro antrajam dirigentui rinkiniams to orkestro muzikams.

Po Nicolai Malko koncerto vie-nos didžiųjų Čikagos laikraščių recenzentas šį Jakubėno kūrinį rado „vertu dėmesio, ypatingai dėl jo liaudiškai muzikai charak-teringo orumo ir turin-gumo. Tai rapsodiškas, turtingai (ir igudusiai) orkestruotas veika-las, kurio muzika skamba išgy-ventai, o ne dirbtinai“.

Nemažai likusių „Vaivos juostos“ šokių buvo pritaikyti solo fortepionui atskirais kūrini-iais. Vienas jų, „Vėlniuko šokis“, 1962 metais laimėjo Inter-national Society of Contem-porary Music Čikagos skyriaus antrą-ją premiją.

Paskutinis Jakubėno orkestri-nis kūrinys – Intermezzo rustico, parašytas 1962 metais, buvo atlikas International Society for Contemporary Music koncerte Či-ka goje. Vėliau jis buvo atlikas Marijos aukštesniosios mokyklos salėje ruošiamame koncerte, diriguo-jant Jeronimui Kačinskui.

Nors Jakubėno orkestrinė mu-zika būdavo dažniau atliekama kaip bet kurio kito lietuvių kom-pozitoriaus, bet tai buvo vien re-ti, vienkartiniai įvykiai. Ne-nuostabu tad, kad Amerikoje kompozitorius ir vėl savo pir-mines pastangas nukreipė į voka-linę muziką, kuriai čia buvo žymiai palankesnė dirva. Jis čia parašė daug didesnių dainų. 1956 metais sukuria Bernardo Brazdžionio žodžiams chorinę dainą „Mylėsi Lietuvą iš tolo“. Nors ši daina buvo skirta pirmajai Ame-rikos lietuvių dainų šventei, į programą ji nepateko, bijant, kad mėgėjų chorai jos neįkais. Tačiau netrukus Dainavos ansambliai sėkmingai ją atlikus koncerte, daina buvo įvertinta ir antroje dainų šventėje tapo vienu šios šventės atmintinųjų numerių.

Svarbiausiu savo choriniu kū-riniu pats kompozitorius laikė Putino žodžiams kantatą „Mano pasaulis“. Šiai kantatai panau-dota dar 1943 metais Lietuvoje parašyta a capella daina, kuri 1944 metais buvo laimėjusi pir-mąją lietuvių muzikų draugijos premiją. Pokario metais šios il-gokos ir sudėtingos dainos nei vienos išėjusių choras nedrįso im-tis. Tik 1957–1958 metais, pagy-vėjus ir sustiprėjus lietuviškiems chorams, Juozo Kreivėno para-gintas Jakubėnas susigundė pa-bandyti padaryti šį kūrinį priei-namesniu. Siekdamas palengvin-ti choro užduotį, dalį muzikos pri-taikė solistų kvartetui. Pirasė veikalui akompanimentą, iš kar-to fortepionui su vargonais, o vėliau ir suorkestravo. Kompo-zitorius Bruno Markaitis, S.J. taip surėdė veikalą pavadino „vie-nos stambiausių ir vertingiausių šios rūšies kompozicijų ne tik išeivijoje, bet ir viso lietuviškos mu-zikos literatūroje“.

Vlado Jakubėno vėlesnių kūri-nių tarpe dar paminėtini 1965 metais Alice Stephens mergaičių ansamblui skirta „Motinos kal-ba“ ir vienos ankstesnių solo dainų „Daug turėta mylimųjų“ pritaikymas lygių balsų chorui, 1966 metais atėitinkų send-raugių užakymu sukurta Ber-

OKTAVOS Gintautas Iešmantas

*Kashart liūdnu prailgsta niaukios dienos.
Sunkėja žingsniai, grotų užgoži.
Kaip vienodumas slegia pilkos sienos.
Veidai prašmėkši gaudžiai atminty.
Nežinioje blaškais it pirktas vienas, —
Nieks nepriglobs: tu — priešų apgulty.
Lyg nevilts jausmai širdy nerimsta.
Jie ilgesy alpiu skausmu patvinsta.*

1980.10.27

*Per visą amžių mano tėvas sėjo.
Iš saujos dirvon krisdavo rugys,
Ir vasarop vilnim javai šnarėjo.
Žvelgti, ir džiaugias, būdavo, akis.
Aš daug vėliau pradėjau skirtą sėją.
Bet nér giedros... Kas miglų nuvaikys?
O ir dirva — skurdí, neišpurená...
Ir puola raugės tai, kas sielai šventa.*

1980.11.11

*Esi viltis, gyvoji žemės dvasia,
Kuri skleidies iš dirvų ir šilų.
Esi giesmė, išaukštinanti drąsą,
Mintis, kurioj lyg paukštis prabylu.
Esi troškimų pergalė prieš grasą,
Esi žvaigždė, pakilus virš miglų.
Esi prasmė, kuri brandina galią.
Esi tiesa. Aš reiškiu tavo valią.*

1980.11.16

*Mes vieniši, mes nieko dar neturim,
Dar mūsų džiaugsmas nė jėga.
Tiktai viltis svajonė toliai buriu,
Tik pasirengus žygdarbiui ranka.
Prieš mus audra, prieš mus bežvaigždė jūra.
Bet kas drąsus, tą saugo ir banga.
Juk net pulkus viena širdis atstoja,
Kai ji, tiesa ginkluota, mūšin stoja.*

1980.11.17

*Už lango smelkia rudens lietus...
Per dieną vėjas medžiuose gūsiuoja,
Drėgmė sujungęs žemę ir skliautus.
Nukritę lapai gauduliu alsuoja.
Dulksnoj mašinų gausmas neskardus.
Taku it keistas sapnas šmėkštels hojos,
Kurios skubiai prahaukši kulnimis...
Ir vėl tas pat, vėl ūkanų vilnis.*

1980.10.29

*Mūs vienišumas — didis ir kilnus,
Nes jo esmė — būty paminta baimė.
Virš debesų mes ištiesėm sparnus,
Grumtin iškeitė kokią soties laimę.
Tegul naktis ir blokšti mus panūs,
Viltis vilios taryt ugnis atšlaime.
Bet tai nebus jau skausmo atvanga.
Į skliautą veršis ryžtas ir jėga.*

1980.11.18

*Ir nevalia nė mirksnio užsimiršti:
Mes — kovoje, kurioj nér atvangos.
Geriau visai nejudintum nė piršto,
Jei imsi unkti, bloškiamas bangos.
Juk tiek aplink nežirintančių pakirsti,
Ir tik narsa jiems džiaugsmą itaigos.
Aš jos ilgiuos. O, stiprink, siela, drąsa!
Žūt būt turiu įveikti pykčio grasą.*

1980.09.29

*Kažkur — smagu. Nė debesio, nė vėjo.
Kaip sako, saulė raičiojas žeme.
Snieguotas miškas pasakom alpeja.
Skardena juokas žėrinčia versme.
Kažkur viltis ir džiaugsmas vaikštinėja.
Ramybė žingsnį laimina žaisme.
Kažkur svajonę lūkesčiai svaigina.
Kažkur... O man... Ak, skauda man krūtine.*

1980.11.27

*Einu, gimtinės žvilgsnio pakerėtas.
Jame — laukai ir upės, ir dangus,
Tevų kova, senolių šventos vietos,
Prasmė ir džiaugsmas, polėkiais brangus.
Jame — troškimas, saulėn pakylėtas,
Žvaigždė, viltim palaiminus takus.
Jame ir skausmas, šaukiantis pakilti.
Jame — lemtis ir tolin mojąs tiltas.*

1980.12.01

*Šianakt visi juodžiausi nujautimai
Prisėdo man kojūgalį piktai.
Ir žvilgsnių rūstis suvilino krūtine,
Ir stingdė kraują žodžiai it ledai.
Jie skaudino, jie žeidė, jie alpino.
Be žado gaužiaus priegulvin kaltai.
O širdyje tamsa lyg šmėkla augo:
„Tu palikai. Vėl žemėj aš be draugo“.*

1980.12.01

*Šalčiu ir vėjais dvelkia jau dangus.
Čežena sniegas, lėkdamas per gruodą.
Žiema, žiema... Užklodamas takus,
Ateina laikas, nerimu speiguotas.
Ateina metas, polėkiamis baugus,
Diena, kai teks vien gailėsiu vaduotis,
Kad neįvyko tai, ko taip geidžiau...
Sudie, o toliai, gundė kuo saldžiau!*

1980.11.05

*Iš atminimų audžiu vainikus,
Kuriais išpuošti noriu savo būstą.
Dabar jisai toks menkas ir nykus,
Kad ne tik saulės, netgi oro trūksta.
Jie iš žiedų bus, gobstantių laukus,
Iš vėjo, kurs sapnais ir laisve plūsta.
Pakvips žydrybe toliai ir dangus.
Triūsiu ir sieloj džiūgauju smagus.*

1980.11.23

*Tave išvydau rytmečio sapne
Ir nustebau: „Ką čia neši taip švelniai?“
Kaip nušviesta žvelgti tu į mane.
„Tyliau! — tarei, ištiesus priekin delnus, —
Nešu gyvybės vandenio. Jame
Tu rasi jėgą, trūpinančią kalnus“.
Bet pasvirai. Baugšti atsigrižai.
Ir žemėn liejos žėrintys lašai.*

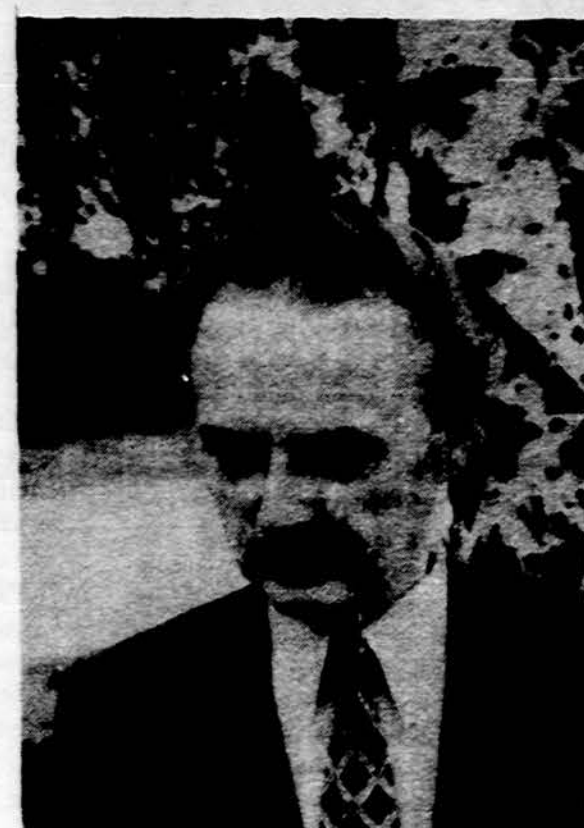
1980.11.29

*Nelaisvėj man ir laikas sutrumnėjo,
Lyg susitraukė, apvestas ribų,
Kurias jam grotos rūščiai nužymėjo,
Ir jis vien blašius rudenio šurpu,
Arba it paukštis blaškos suspurdėjęs,
Bet neištrūkęs niaukias be darbų;
Praradęs veiksmo džiugesį ir jėgą,
Ant gulto, rodos, kniusteli ir miega.*

1980.11.24

*Į juodą gelmę slūgsta palengva
Tai, kas paviršiu gaudė ir žėrėjo.
It laivas škesta džiugėsio gaiva,
Šviesi diena, pavasariu tvaskėjus,
Kaip žaros blėsta širdperšos spalva,
Gaudi gėla, pikti pavojaus vėjai...
Pradingsta, regis, viskas amžinai.
Tiktai neblunka drąsinę sapnai.*

1980.11.21

Gintautas Iešmantas J. Dillo nuotrauka

Eilėraščiai, parašyti KGB kameroje

Gintautas Iešmantas, Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signataras, kaip poetas Lietuvoje tapo žinomas tik pastaraisiais metais. Iki Atgimimo nei jo eilėraščių, nei knygų sovietinės leidyklos ir laikraščiai nespausdino. Priešingai — persekiojo jį už tuo metu rašytas patriotines eiles. KGB sekliai įskundus, už kra-tos metu bute aptiktus jo eilėraš-čius, už tuomet draudžiamos lite-ratūros platinimą, už straipinius, kuriuose Gintautas Iešmantas kėlė Lietuvos nepriklausomybės idėjas, 1980 metais jį nuteisė še-šeriems metams griežto režimo lagerio ir penkeriems metams tremties, pašalino iš Žurnalistų sąjungos.

Jau 1990 metais „Vagos“ lei-dykla išleido Gintauto Iešmanto poezijos rinkinius *Prisikėlimo šventė, Šventieji Nemuno krantai*. Šiose knygose sudėti poegrindžio, tremties ir lagerio metais parašy-ti eilėraščiai.

Pastaraisiais metais išleistos kitos Gintauto Iešmanto poezijos knygos. Pačios naujausios — *Lietuviškoji misterija* ir *Tikrumo pa-žinimas*. Iteikdamas šiuos, dar nespaus-dintus eilėraščius ir manęs prašy-damas juos perduoti *Draugo* dien-raščio redakcijai, Gintautas Ieš-mantas paaiškino: — Šie eilėraščiai parašyti Vil-niaus KGB rūsiuose, kur tardy-mo izoliatoriuje išbuvau nuo 1980 metų kovo 17 dienos iki 1981 me-tų sausio 9-osios. Paskui mane iš-gabeno į lagerį Permės srityje. KGB kazematuose parašyti ei-lėraščiai, kurių yra apie 140, dar laukia savo leidejo.

Algimantas Naujokaitis

nardo Brazdžionio žodžiams „De profundis“. Pastarasis yra religi-nės nuotaikos, liūdnei mistiško pobūdžio chorinis veikalas, kuriame Jakubėnas parodo savo išvy-tytą kompozicinę techniką ir kū-rybines galias. Jis nesimėto į kraštutinumus ir retai teisai-judina į eksperimentus, ieškoda-mas naujų dar negirdėtų sąkam-bių. Jis pasiekia išpūdžio seno-vinių lietuvių liaudies dainų dermių ir sutartinėm artimų po-lifoninių priemonių panaudo-jimu. Čia nereikėtų pamirkti, kad dabar toks senovinių priemonių panaudojimas menuose neretai pripažįtamas didelio moderni-škumo įrodymu.

Vladas Jakubėnas nesiribojo vien muzikine kūryba. Jis nuo pat grįžimo iš studijų plačiai įei-traukė į žurnalistiką. Pradėjęs rašyti pripuolamus straipinius, apžvalgas bei recenzijas, jis netrukus buvo pakviestas nuo-latini valstybinio oficio *Lietuvos aid* recenzentu ir jame apra-šinėjo beveik visus žymesnius muzikos įvykius Lietuvoje. Atvy-kęs į Ameriką ir įsikūręs Čikago-jė, Jakubėnas ir čia pradėjo rašyti įvairiais muzikos reikalais į lie-

tuviškuosius žurnalus bei laik-raščius. Jis greitai tapo nuolati-niu *Draugo* muzikinių kritikų ir šį darbą išdirbo iki mirties.

Vladas Jakubėnas buvo pro-fesionalus muzikas plačia šio žodžio prasme. Jis gerai žinojo muzikos istoriją, suprato įvairių muzikos stilių reikalavimus ir sugebėjo įvertinti viešai pasirodantių mu-zikos atlikėjų pajėgumą bei pa-sirodymą. Privatai su juo kal-bantis, jis visada pareikšdavo kompetentingą ir kompromisų neieškančią nuomonę. Rašyda-mas spaudoje tačiau, jis vengė griežtesnių kritiškų pastabų ir dažnai savo nuomonę „suvynio-davo į vata“, atsisveigdamas į mūsų menininkų sunkias darbo sąlygas bei aplinkybes.

Prisimenu, kaip mudu su Baliiu Chomakiu (kuris perėmė Jakubė-no užduotį *Drauge* po jo mirties) kartais jam draugiškai prikiš-davome, kad jis per daug vengia griežtesnių apibūdinimų. Jakubė-no atakymas būdavo tipingai diplomatiškas: „Tai jūs manote, kad aš būdamas oficio „Lietuvos aid“ apmokamas bendradarbis nieko neįmokau? Juk turi likti ir vilkas sotus, ir avėlė per daug

nenukentėjusi“. Tačiau aplamai paėmus reikia pripažinti, kad Ja-kubėnas savo recenzijose suge-bėjo vis tiek pasakyti daug teisy-bės neužgauli būdu.

Man teko Jakubėną asmeniškai pažinoti nuo 1934–1935 me-tais studentavimo Kauno Konser-vatorijoje iki pat jo mirties. Ja-kubėną susipažinau jam svečiuo-jantis pas mano tėvus ir taip pat jo giminačio Martyno Yčo šeimo-ją. Nors konservatorijoje tada aš dar buvau tik jaunas moksleivis, o Jakubėnas buvo jau iš studijų užsienyje grįžęs garbėjantis kom-pozitorius ir destytojas, prie pro-gos jis visada rasdavo laiko ma-loniai pasikalbėti. O vėlesniais metais, kai kada įduodavo savo kokią kūrinį fortepionui, patar-damas „prie progos kur nors pa-skambinti“.

Susitikus po daugelio metų jau Čikagoje, atsirado daug daugiau temų pasikalbėjimams. Man vi-sada darė įspūdį Jakubėno platus muzikinis išsilavinimas ir jo do-mėjimais ne vien muzikos daly-kais (lietuviškais ar pasauli-niais).

Jakubėnas Amerikoje niekada nenutolo nuo savo pasirinktos

muziko profesijos ir stengėsi, kaip paėmus reikia pripažinti, kad Ja-kubėnas savo recenzijose suge-bėjo vis tiek pasakyti daug teisy-bės neužgauli būdu.

Man teko Jakubėną asmeniškai pažinoti nuo 1934–1935 me-tais studentavimo Kauno Konser-vatorijoje iki pat jo mirties. Ja-kubėną susipažinau jam svečiuo-jantis pas mano tėvus ir taip pat jo giminačio Martyno Yčo šeimo-ją. Nors konservatorijoje tada aš dar buvau tik jaunas moksleivis, o Jakubėnas buvo jau iš studijų užsienyje grįžęs garbėjantis kom-pozitorius ir destytojas, prie pro-gos jis visada rasdavo laiko ma-loniai pasikalbėti. O vėlesniais metais, kai kada įduodavo savo kokią kūrinį fortepionui, patar-damas „prie progos kur nors pa-skambinti“.

Olga ten pat kalnuose ant atsi-vežtos lauko virtuvėlės užkonser-vuodavo.

Jakubėną reikia skirti prie mūsų svarbiųjų tarpukario Ne-priklausomos Lietuvos muzikos kūrėjų. Savo darbais jis yra nužymėjęs beveik visą mūsų to-laiko egzistencijos laikotarpį. Ši darba jis tęsė ir čia Amerikoje, meninei kūrybai ne taip jau pa-lankiomis sąlygomis.

Sugrįžęs Lietuvon iš Hinde-mith'o, Schoenberg'o, Schre-cker'io ir kitų šio šimtmečio pra-džios muzikos pirmūnų drąsiais darbais jaudinamos Vakarų Eu-ropos, Jakubėnas iš karto pasi-mojo kurti jų išvestais moderniais keliais. Jo simfoninių kūrinių pripažinimas Berlyno muzikos akademijoje parodė, kad jis tai puikiai sugebėjo. Tačiau jo lietuviška dvasia ilgiau šioje kryptyje neištvėrė. Netrukus, nors ir nepamešdamas Vakaruo-se įsigytą pažangios muzikinės kūrybos priemonių, jis pradeda vis daugiau krypti į savo gimto-sios kryptų ir smūkelių žemes dvasių bei jos nuotakas.

akademinio išsilavinimo, jautriai kultūringo Biržų paežerės kal-vinistiškai antiromantiškai ro-mantiško sūnaus meilę savo toli-mai tėvynei, kurią jis apibūdino kantatoje „Mano pasaulis“ poeto Putino įkvėptais žodiais:

*Zinau aš, drauge, pasaulį didį,
Pasaulį gražų, pasaulį tyrą...*

*Kur šviesų ryta gelės žydi,
Kur skaidrios ramos nuo lapų byra.*

*Ten plačios lankos, žiedai siūbuoja.
Ten skamba gojai, upeliai šnara...*

Ten sielai šventa, ramu ir gera...

Tikėkime, kad bedvasio komu-nizmo nualinta Lietuva viena dieną ir vėl bus tokia.

NUORODOS

- 1 Algis Šimkus, Kompozitoriaus Vlado Jakubėno kūrybinis kelias, *Aidai*, 1974, Nr. 7.
- 2 Jeronimas Kačinskis, Lietuvių kompozitorių kūrybos žymės, *Muzi-ko darai*, 1938, Nr. 3/24.
- 3 Irving Sablosky, Two Composers Hear Their Music Played. *Chicago Daily News*, 1954.7.18.
- 4 Bruno Markaitis S.J., Mano pa-saulis, *Draugas*, 1969.1.8.

„Vėjas gluosniuose“ Čikagos Jaunimo centre

Gegužės 21-22 dienos savaitgalį Čikagos lietuviai, kurie atsilankė i Jaunimo centre Los Angeles Dramos sambūrio spektaklį, ap-temdytoje ir nutilusioje salėje išgyveno didelį malonumą – los-angeliškiai aktorai panardino (o gal labiau tikrų sakytų pakėlė) mus i pasaką. Pasaka, kaip žino- ma, visada prižada mūsų didžiaus- sių troškimų, giliausių lūkesčių šioje žemėje išsipildymą, o iki tol leidžia mums nurungti ir nugalė- ti didžiausias ir giliausias savo baimes. Tikslai savo pačios tekme- je, tikslai savo paties žodžiais, tikslai ant scenos (kai ją stebime vykstančią teatre) – bet *įvykdo*, tad gal net nereikėtų sakyti „tikslai“. Kodėl ne „galutinai“?

Algirdo Landsbergio dviejų veiksmų pjesė „Vėjas gluosniuose“ nėra visiškai naujas vaidini- mas. Parašytas jis buvo, berods, 1970-aisiais. Kai kur Amerikoje jis jau yra buvęs matytas. Tačiau šis pavasarij Čikagoje (nes mūsų kartos keičiasi, nors mums gal ir ne taip lengva tai pastebėti) daugumos žiūrovų jis buvo matomas pirmą kartą. Išpildžiai buvo įvairūs, nevienalyčiai – viena vertus, tai literatūrinis kūrinys, su jam savita struktūra, žodine išraiška ir menine vizija, kita ver- tus – tai drama, kuri perteikia- ma sceniškai – režisieriaus vaiz- duote, aktorių balsais ir gestais, šviesų ir garso priemonėmis. (Todel vaidinimo eigoje pajūsi, ko- kias galimybes šis kū- ys savy- je iškūnia ir skatytų jai žiūro- vui atveria, kai kada gailejomes, kad režisūra ar vaidyba joms kaip ir neįstengė prilygti. Antra ver- tus, jeigu ne šita pati režisūra ir ne vaidyba, kurias stebėjome, ar iš viso tos galimybės būtų buvu- sios atvertos? Algirdas Lands- bergis buvo atsideręs kone visi- škoj dramų sambūrio valioje, tad jeigu šis jo kūrinys įtaigiai veikė žiūrovus, tai, aišku, dėka Los Angeles Dramos sambūrio, sutei- kusio jam gyvybę, kaip ji imano- ma tėra tikslai teatro scenoje.) Režisierius Algimantas Žemai- taitis visai pagrįstai (*Draugo* kultūrinis priedas, 1994 m. gegužės 14 d.) kreipėsi i būsimus žiūrovus, kviesdamas juos patir- ti „Algirdo Landsbergio kalbos grožį, jo lyriškumą“, sakydamas, kad dramaturgo „sukurti charak- teriai atspindi mūsų pačiųuo- se... Algirdas Landsbergis kalba apie mus pačius“.

Kaip dramaturgas kalba apie mus pačius? Juk pjesės veiksmas yra i istorinę legendą atremtas šv. Kazimiero pasirodymas žemėje gelbėti lietuvius mūšyje prieš rusų kariuomenę. Bet ne Kazi- mieras yra šios dramų pagrindi- nis veikėjas – tai paaiškėja labai greitai, pagrindiniai veikė- jai yra žmonės, tokie pat žemės gyventojai kaip mes. Dėl savo skurdo i karinę tarnybą patekęs žemdirbių luomo vaikas, ku- riam žūt būt reikia gauti laisvę, kad galėtų vesti savo mylimą, taip pat neturtėlę mergaitę, ir kartu su ja siekti gyvenimo laimės, jau pagyvenęs „profes- sionalas“ karys, susirišęs su didiko dvaro vėreja, bet iš tikrųjų siekiantis su ja ar be jos savo paties brangiausio gyvenime tikslą – būti paskirtu karališkų- jų rūmų duonos raikytoju, ir ne- bejaunas didikas, jaunystėje no- rėjęs būti astronomu, mokslininku, filosofu, tėvo ir visos savo luomo priedermės priverstas būti karalystės kariu, šiuo metu my- lintis svetimą žmoną ir neran- dantis savo sielai ramybės.

Dramaturgas iš karto yra su- rezgęs tris fabulas (gal keturias) – jis jas elegantiškai per visą vaidinimą atskleidžia, rikiuoja, priešpastato, gretina, užsklen- džia. Ar ne pats graikščiausias šio išdėstymo pavidalas yra paskutiniame veiksmo, prieš pat vaidinimui baigiantis (ir čia režisieriaus nuopelnas), kai trys moterys – taip skirtingos figū- rios, apranga, vaidyba, scenoje

apšviestos laukia (ar jos ir patiria? – šitai skirta mums likti paslaptim) stebuklo – lietuvių kariuomenės pergalės mūšyje, kad jų visų trijų mylimieji sugrįž- tų pas kiekvieną iš jų (ir kaip pasakai pridera, jie visi šeši laimingai gyventų).

Šiai dramai, vykstančiai veikė- jų sielose (ko jie trokšta? kokios jų troškimams kliūtys? ar jie są- nugals ir laimės, ko jie siekia?) vadovauti, vystyti ir išristi auto- rius yra patikėjęs dangiškajam šv. Kazimierui ir žemiškajam Ka- raliui. Ir vienas, ir kitas atstovau- ja toms galioms, nuo kurių pri- klauso mūsų likimas – kaip dan- guje, taip ir žemėje, kuris niekada nėra mūsų pačių rankose. Tuo būdu yra sukuriamas pasakoms būtina, o dramoms būdinga sąvei- ka tarp žmogiškos padėties žemėje ir ja valdančių antgaminių jėgų (kaip jos bebūtų supran- tamos), kurios vienos ir kitos, turbūt visos Vakarų dramų tradi- cijos išitikinimu, galutinai disponuoja mūsų likimais.

Ir – nuostabi scena antrajame veiksmo: lemtingą naktį prieš pat mūšį Karalius, iš kurio iki tol net nesitikėta, kad jis tą mūšį įsakys, paveiktas Kazimiero įsiterpimo, kiekvienai iš tų trijų porų, kurių asmenišką likimą ir asmenišką laimę kaba ant plauko (ypač dėl to, kad mūšis artinasi), savo karališka galia suteikia jų troškimų (ir tuo pačiu mūsų jiems trokštamų atomazgų) išsipildy- mą. Ir tą laimę patiriame ir mes, žiūrovai... Aišku, kad patiriame, kitaip nebūtumėm įsijungę i šios pasakos eiga prieš pat mūsų akis. Aišku, mes esam paliekami su klausimu – ar šita laimė – tu šešių 16-ojo šimtmečio žmonių ir mūsų čia, Jaunimo centre, Čika- goje – nėra skirta būti tik „Vidurvasario nakties sapnu“? Juk Angelas (kuris gi turėtų žinoti, kas danguje jau iš anksto žinoti, kas danguje jau iš anksto žinoti), buvo perspėjęs šv. Kazimierą, kad visi trys kariai – vargdenis jaunuolis, suktas plik- bajoris, nihilistas kilmingasis – žus įvykiančiame mūšyje. Ar taip bus, ar ne – ne mums šita aiškiai žinoti. Bet tokia yra vaidinimo galia – kad šios, lauktos ir dovanotos, laimės efemerškumas jos išgyvenimo nepanaikina. Mes matome sceną užliejusią šviesą, regime iki tol kauptų, tiesiog nedrįstančių šito tikėtis, lūkesčių išsipildymą, iki tol nešiotą ir slėptą skausmo nutildymą. Ir to užtenka. Tuo momentu, vaidinimui einant i

pabaigą, tai įvyksta. Tuo momen- tu – ir mes esame palaiminti.

Pjesė pateikia žmogiškos patir- ties spektrą, pagal tūkstantmetes dramų tradicijas ir konvencijas. Minėjome tris veikėjų poras, ku- rios atskleidžia skirtingus žmo- giško gyvenimo klotus. Pir- miausia, lyrišką jaunos meilės, tyro žmogiško laimės troškimo pavidalą – žemdirbio Petro Ja- saičio ir Onytės, Kunigundos glo- botinės ryšį. Komiską žmogiską sampyną – plikbajorio Kristupo Vyšniausko pirsimąsi pilaitės vėrejai Kunigundai – atstovau- jantį „žemiems“ – pinigų, socia- linių padėties, lytinės traukos – žmogaus norams. Kristupo ir Ku- nigundos tipai yra „žemi“ – todėl jie taip labai komiški ir iš tikrųjų jie neša labai didelį pjesės dram- inės įtaigos svorį. Trečioji pora atstovauja tragiškai jungčiai – likimo nuskriausti, palenkti priešingai savo troškimams – ne tik širdies polinkiui, bet taip pat ir nuo viso savo gyvenimo krypt- ties atkirsti – didikas Eugenijus Kurevičius ir pilaitės viršininko žmona Aldona. Jų padėtis tam tikra prasme yra rimčiausia – nėra, kad jie siekia pakilti iš savo luomo, pasiekti tai, kas atrodo jiems uždrausta, atvirkščiai – jų luomas pasmerkęs juos abu jų vil- čių dūzimui. Jie nuodėmingi – ir jie tą žino – ir jiems nėra išgany- mo nei žemėje, nei danguje. O tačiau visoms šioms trimis situaci- joms žemės atstovas (Karalius), akinamas dangaus atstovo (Kazi- miero), randa išeitį ir perteikia, kaip tarpininkas, aišku, dan- gaus jiems siunčiamą palaimą.

Lygiagrečiai drama vyksta ir kitoje plotmėje (taip, kaip graiku- se dievų sankirčiai virs vykstan- čių mirtinų konfliktų tarp jų globotinių žemėje). Pirmoje vaidi- nimo pusėje Angelas moko Kazi- mierą (šventasis yra per daug su žmonėmis susijęs, nenusilenkia dangiškajai pasaulio sąrangai). O antroje pusėje dialogas apsisuka. Kazimieras Angelui pradeda aiš- kinti, nepaprastai iškalbiai, nepaprastai įtaigiai, ko Angelas nesupranta, ir, aišku, negali suprasti, kadangi jis nėra ir niekada nėra buvęs žmogum. Ka- zimieras gina žmogiską prigimtį – jos silpnybės, bet drauge ir jos grožį, ir todėl – jos patosą. Kazimieras kalba mums apie mus – ir kalba dangiškąja kalba. Tokiu būdu jis atskleidžia, ką pati savoka – dieviškoji malonė, reiškia: Dievas su mumis.

Lyg ir nesinorėtų čia pasitelkti

jau kokį trisdešimt metų Ameri- koje besireiškusią „teologinės literatūros kritikos“ prieigą, tačiau pagundai be galo sunku at- sisipirti. Dvi pagrindinės tiesos yra nuo pat jos pradžios krikščio- nybės liudijamos – Dievas sukū- rė pasaulį: jis i jį pažvelgė ir nutarė, kad pasaulis geras, ir todėl visa žmogiška tikrovė – gamtinė ir asmenišką, gyveni- miškoji yra šventa. Antra – puolęs ir klystantis žmogus yra buvęs atpirktas, išgelbėtas paties Dievo įsiterpimu i žmonijos isto- riją ir Jo nuolatinio veikimo – iki pat mūsų. Tas dvi tiesas, gal geriau malonės ženklus, atsklei- džia, paliudija šis 20-ojo amžiaus antros pusės lietuviškas dramų kūrinys (kaipo toks, jis mums, lietuviams, atneša, duoda progą susidurti su klausimu: ką mums reiškia transcendencijos galimy- bė, kaip iš tikrųjų mes matome savo gyvenimą tarp jo aplinkybių ir galimybių šioje žemėje ir to, kas žemę viršija, ir kas, mes manome, galutinai nulemia mū- sų likimą, mūsų laimę ir nelaimę. Algirdo Landsbergio dramą „Vė- jas gluosniuose“ turbūt galima būtų aptarti kaip priklausantį tokiam Vakarų literatūrų dra- mos žanrui, kurį Šekspyras toje tradicijoje įtvirtino – „tamsiajai komedijai“, visą žmogiskąją tragi- ką, mūsų kančią ir mūsų nevilį siekiant to, ko mes taip trokšta- me ir nesitikime pasiekti, pasi- telkiančiai.

Ir „Vėjui gluosniuose“ nutilus, kelsi nuo kėdės Jaunimo centro salėje, žinodamas, kad autorius ir taip pat jį atskleidusieji režisie- rius ir aktoriai tau perteikė pačią svarbiausią įžvalgą ir patį svar- biausią išgyvenimą, kokį bet kada tau lemta patirti – mes esame laikini, kaip visi žmonės yra laikini, kaip tos mums taip brangios lietuviškos istorijos įvykiai yra praeinantys. Kas išlieka (ir tai tikslai reliatyviai) yra mūsų kalbos nuostabūs žo- džiai. (Nesvarbu, kad Kazimierui Angelą įtikinus, jog ta kalba yra verta jo nuostabos, pirmieji lietuviški žodžiai, kuriuos Kazimieras ir Angelas išgirsta, yra Kristupo Vyšniausko labai vaizdingi lietuviški keiksmai. Tokių dramaturgo eimų yra daug, ir jie visi vaidinimui suteikia nepakeičiamą lietuvišką kalbos skonį.) „Vėjas gluosniu- se“ žaidžia ta nuostabi mūsų kalba – ją įdėdamas i prastų kažkelinto šimtmečio lietuvių kareivių lūpas, didikų, i despera-

tišką padėtį žvelgiantį lūpas, ją pakylėdamas iki dangaus – Ka- zimieras ir Angelas taip pat vienas kitą bando įtikinti ir perkalbėti lietuviškai. Ir visi tie žodžiai, jų ištariami, yra nuosta- biai gražūs. Jų garsas šnara taip, kaip vėjo dvelkimas gluosniuose. Ir kai tą pajuntame, žinome, jog tai ir yra, ką autorius norėjo mums perteikti. Drama yra ne kas kita, kaip mūsų santykio su savo pačių kalba drama.

Nestoras Ruplėnas atnešė Ka- zimierui dangišką akcentą ir smulkaus paukštelio trapumą. Kazimierui kontrastu yra Pau- liaus Gražulio Angelas: tai milži- niška dangiškos jėgos figūra. Amandas Ragauskas sukūrė la- bai gvyvą ir guvų Kristupą Vyš- niauską – šis lietuvis plikbajoris yra brolis apyjauniam Falstaff'ui. Ema Dovydaitytė meistriskai sukūrė pilaitės vėreją Kunigun- dą. Tauras Radvenis ir Daina Že- maitaitytė įtikinančiai suvaidino žemdirbio Petro Jasiučio ir Ku- nigundos globotinės Onytės roles. Virgilijus Kaspūtis buvo įtikimas didiko Eugenijaus Kurevičiaus ro- lėje. Sigutė Mikutaitytė pilai- tės viršininko žmonos Aldonos ro- lėje davė jausminį kontrastą tam- siams Kurevičiaus nevilties mo- nologams. Virgilijaus Kasperavi- čiaus Karalius buvo dvejonų ap- suptas burtininkas Prospero.

Režisieriaus Algimanto Žemai- taitio gera ranka buvo matoma vaidinimo apipavidalinime. Reži- sieriaus padėjėja – Sigutė Miku- taitytė. Stasys Pinkus, Dalia Jasiukonienė, Mečys Mikutaitis ir Albinas Žaliauskas atsakingi už dekoracijas ir tiesiog braviū- rišką abstraktų bokštą – kuorą tiesiog salės palubėse. Paulius Jasiukonis tvarkė muziką ir gar- są, Rolandas Bartasiūnas – apšvietimą.

Viešnage Čikagoje kaltini- kas: „Margutis“ ir Petras Petrutis. Šeimininkas atsiprašė svečių už negausius žiūrovus ir apgailestavo mūsų nykimą Amerikoje. Suprantama, kad rengė- jams širdį skauda. Tačiau visai pravartu išsidėti i širdį ir „Vėjo gluosniuose“ žinią – mes esame visi laikini, kaip 16-ame šimtme- tyje, taip ir dabar. Ir tokia mūsų padėtis ir mūsų vieta tiek pasau- lyje, tiek ir savo tautos istorijos eigoje. Algirdas Landsbergis šitą įžvalgą mums atveria, bet neska- tina dėl to nusiminti. Atvirkščiai... Ir todėl tas gegužės savaitgalis šiais metais Čikagoje buvo ir nuostabus, ir mus prie šitos sąrašų pakalnės, kokia ji bebūtų, tvirtiau priiriantis.

AJS

Los Angeles Dramos sambūrio pastatyta Algirdo Landsbergio pjesė „Vėjas gluosniuose“ Jaunimo centre, Čikagoje, šių metų gegužės 21-22 dienų: Karalius (Virgilijus Kasperavičius) ir Kazimieras (Nestoras Ruplėnas).

Kariai žemdirbys Petras Jasiutis (Tauras Radvenis) ir plikbajoris Kristupas Vyšniauskas (Amandas Ragauskas).

Kazimieras (Nestoras Ruplėnas) ir Angelas (Paulius Gražulis) pradeda savo mišią žemėje pirmajame „Vėjas gluosniuose“ veiksmo.

Karalius (Virgilijus Kasperavičius) ir pilaitės viršininko žmona Aldona (Sigutė Mikutaitytė).

Kristupas Vyšniauskas (Amandas Ragauskas) ir pilaitės vėreja Kunigunda (Ema Dovydaitytė), pasibaigus „Vėjas gluosniuose“ spektakliui Čikagos Jaunimo centro scenoje.

Visos nuotraukos – Jono Tamulaičio.